

Pabonetwerk Natuur, Milieu en Techniek

Nieuwsbrief 34

Maart 2014

Beste collega's,

In deze korte Nieuwsbrief:

- CONFERENTIE op p. 2.
 - ▶ 9 april 2014. Paboconferentie Zaakvakonderwijs in (inter-)actie
Uitgebreide programma beschrijving
Graag z.s.m. opgeven bij H.meupelenberg@slo.nl
- En verder op p. 7 en 8
 - ▶ Nieuws over de website van de zevende druk van *Praktische Didactiek voor Natuuronderwijs*
 - ▶ Bijdragen van Kees Both, deze keer over natuurschoolpleinen.

Hopelijk tot ziens bij de paboconferentie!

Marja van Graft, voorzitter en secretariaat
Erwin Groenenberg, penningmeester
Edith Louman
Erik Groot Koerkamp
Frank van Herwaarden
Gert Talens
Peter Kruyssen

m.vangraft@slo.nl
e.groenenberg@thomasmorehs.nl
e.louman@ipabo.nl
erikgrootk@gmail.com
f.vanherwaarden@hsmarnix.nl
g.j.talens@saxion.nl
peter.kruyssen@cito.nl

CONFERENTIE

Paboconferentie Zaakvakonderwijs in (inter-)actie

Datum: 9 april 2014 ----- Locatie: Marnix Academie Utrecht

Doelgroep: Pabodocenten Aardrijkskunde, Geschiedenis en Natuur, Milieu & Techniek.

Plaats: Marnix Academie, Vogelsanglaan 1, Utrecht.

Tijd: 9.30 – 16.30 uur.

Aanmelden: h.meupelenberg@slo.nl onder vermelding van naam, pabo, vakgebied (AK, GS, NT)

Kosten: Docenten 50 euro, studenten 10 euro ter plekke te betalen.

NB. Afmelden kan 1 week van te voren kosteloos. Daarna brengen we € 50 in rekening bij de opleiding.

Routebeschr.: zie: <http://www.marnixacademie.nl/marnix-academie/contact/routebeschrijving.aspx>

Programma

09.00 uur: **Inloop** met koffie, thee; inschrijving, betaling, workshopindeling.

09.30 uur: **Welkom en opening.**

09.45 uur: **KEYNOTE 1: Interactie, taalgebruik en kennisontwikkeling**

Jan Berenst (Lector Taalgebruik en Leren, NHL Hogeschool, Leeuwarden)

De belangrijke rol van de taal in het proces van kennisconstructie wordt door weinigen ontkend. Maar over de vraag *hoe* taal en taalgebruik dan precies in dat proces fungeren, blijken nogal uiteenlopende opvattingen (en misvattingen) te bestaan in het onderwijs. Die (impliciete?) opvattingen hebben vaak grote consequenties voor de manier waarop er lesgegeven wordt en daarmee ook voor wat kinderen inhoudelijk 'leren'. In deze lezing zal ik stilstaan bij verschillende opvattingen en vervolgens op basis van onderzoeksbevindingen de rol van het taalgebruik (zowel mondeling als schriftelijk) voor het proces van kennisconstructie binnen een interactioneel kade toelichten. Aan de hand van enkele voorbeelden van klassengesprekken en van *peer* interactie in het basisonderwijs, rondom zaakvakthema's, zal ik aspecten concretiseren van de manieren waarop leerkrachten interactioneel (en dus in hun manieren van taalgebruik) kunnen bijdragen aan de kennisconstructie van hun leerlingen.

10.45 uur **PAUZE & MARKT**

WORKSHOPRONDE 1

Workshop 1: Taal en kennisconstructie: samen schrijven bij de zaakvakken

Anke Herder - Onderzoeker Taalgebruik en Leren, NHL Hogeschool, Leeuwarden

Onderwijs zonder taal is ondenkbaar. Taal is een middel waarmee we in geschreven en gesproken vorm met elkaar communiceren, maar het is ook een middel om te leren. Door met elkaar in gesprek te zijn over een onderwerp, bouwen leerlingen aan hun kennis. Zo biedt 'samen schrijven' twee interessante contexten voor leren: de schrijfactiviteit zelf (schrijven om te leren) en de interactie tussen de leerlingen. In deze workshop kijken we naar leerzame gesprekken rondom schrijftaken en de vraag hoe kennisconstructie tot stand kan komen. We doen dat aan de hand van videofragmenten van kinderen uit midden- en bovenbouw die samen teksten schrijven in het kader van een eigen onderzoek. Van daaruit gaan we na welke mogelijkheden het zaakvakonderwijs biedt voor kennisconstructie door samen schrijven, onder meer aan de hand van genres.

Workshop 2: Taaluitdagend onderwijs in de zaakvakken

Arie Vonk en Frank van Herwaarden – docenten geschiedenis resp. natuur & techniek, Marnix Academie Utrecht

Het klinkt zo eenvoudig, interactie inzetten in het zaakvakonderwijs. Het verrijken van een les geschiedenis door middel van de inzet van een klassengesprek, of het verdiepen van de inhoud van een les natuur & techniek, door tijdens de proef prikkelende vragen aan de kinderen te stellen.

Toch is het gemakkelijker gezegd dan gedaan. Hoe snel trekken studenten een dergelijk denkgesprek met de leerlingen niet als expert naar zich toe? En hoe vaak gebeurt het niet dat de interactie stopt, doordat ze niet de 'juiste', open denkvragen aan de leerlingen voorleggen?

Het lectoraat Interactie en taalbeleid heeft op de Marnix Academie de training Taal en Uitdagend (zaakvak)onderwijs ontwikkeld, die aan elke derdejaarsstudent aan wordt geboden. Als uitvoerend docenten en begeleiders van deze training nemen we u deze workshop mee in de achtergronden, opbouw en werken van deze training. Bovendien denken we na over mogelijkheden om de interactie in de eigen zaakvaklessen expliciet onder de aandacht van studenten te brengen. Nogmaals, het is gemakkelijker gezegd, dan gedaan.

Workshop 3: Wetenschap en Techniek op de Pabo

Marja van Graft, Martin Klein Tank, Theo Beker & Anton Bakker– SLO, Enschede

Wetenschap en technologie beperkt zich niet tot natuur en techniek, maar ook bij aardrijkskunde en geschiedenis is W&T goed inpasbaar. Ook aan de opleidingen wordt gevraagd om meer aandacht aan W&T te besteden. Waar liggen de kansen voor de opleidingen? Denk aan verbindingen met de Kennisbases die nu volop uitgewerkt worden in de opleidingen en de aandacht voor een onderzoeklijn binnen het curriculum met als doel dat studenten zich tot 'reflective practitioner' kunnen ontwikkelen. Na een inleiding over W&T willen we in deze workshop met de deelnemers scenario's uitwerken hoe W&T een realistisch onderdeel binnen het opleidingscurriculum kan worden.

Workshop 4: Wereldburgerschap: vakoverstijgend én interactief!

Madeleine Vreeburg, trainer burgerschap voor Samsam

Pabo studenten weten (te) weinig van de wereld om hen heen. Alle ICT ten spijt zijn Pabo studenten niet allemaal super geïnteresseerd in wereld- thema's zoals milieu, globalisering en mensenrechten. Docenten geschiedenis, aardrijkskunde en techniek zijn op zoek naar manieren om de wereld in de klas te krijgen omdat de studenten van nu de kinderen straks moeten voorbereiden op een leven als wereldburger. In de workshop wordt aandacht besteed aan het concept wereldburgerschap: zowel de historische als de huidige posities worden verkend. Omdat de tijd binnen het curriculum van de Pabo beperkt is wordt vooral ingegaan op de manier waarop het wereldtijdschrift Samsam een rol kan spelen bij de ontwikkeling van studenten. Het blad Samsam is uitgegroeid tot een interactief platform waar kinderen worden uitgenodigd te participeren. De thema's waar Samsam over gaat maken altijd deel uit van de leefwereld van kinderen (en Pabo studenten!): voedsel, beroepen, energie en kleding.

12.30 uur

LUNCH & MARKT

13.30 uur: **KEYNOTE 2: Leerstofborging in vraaggestuurd leren door digital mindmappen**

Harry Stokhof (docent geschiedenis en sociale wereldoriëntatie, HAN)
Afgelopen jaren is er veel aandacht voor vormen van zelfsturend en onderzoekend leren. Leerkrachten willen aansluiten bij de nieuwsgierigheid en belangstelling van hun leerlingen en gebruik maken van de (digitale) mogelijkheden om leerlingen zelfstandig kennis te laten verwerven. Ondanks hoge verwachtingen t.a.v. de motivatie van leerlingen en de mogelijkheden om leerlingen te “leren leren”, vinden leerkrachten het moeilijk om vraaggestuurd leren te realiseren. Leerkrachten worstelen met dilemma’s als: hoe bepaal ik de doelen als ik leerlingen eigen leervragen laat formuleren? Hoe moet ik de diversiteit aan leervragen begeleiden? Hoe evalueer ik leervorderingen van leerlingen? Afgelopen jaren heeft Harry Stokhof samen met twee basisschoolteams een scenario ontwikkeld waarin leerkrachten met behulp van digitaal mindmappen vraaggestuurd onderwijs ontwerpen, begeleiden en evalueren. In deze keynote zal ik inzoomen op de manier hoe mindmappen een brug kan slaan tussen ruimte voor vraaggestuurd leren en het borgen van leerstofinhouden.

14.30 uur: **PAUZE & VERDELEN OVER DE WORKSHOPS**

14.45 uur: **WORKSHOPRONDE 2**

Workshop 5: Werken met een scenario voor vraaggestuurd leren

Harry Stokhof (docent geschiedenis en sociale wereldoriëntatie, HAN)

Vraaggestuurd leren vraagt veel van leerkrachtvaardigheden, onder andere: leren de controle los te laten en vertrouwen te stellen in leerlingen, zonder de regie te verliezen; leerprocessen leren te begeleiden vanuit een gedegen domeinkennis; zicht houden op leervorderingen van leerlingen en waar nodig bijsturen. De eerste stap om vraaggestuurd leren aan te kunnen bieden is het vaststellen van een kerncurriculum, d.w.z. een samenhangend geheel van kernconcepten ten aanzien van het onderwerp (of ook wel Big Ideas). Door dit kerncurriculum te visualiseren in een mindmap krijgen leerkrachten en leerlingen inzicht in de relaties tussen kernbegrippen en kunnen leervragen zinvolle bijdragen leveren aan het gezamenlijke uitbouwen van kennis. Op deze grondprincipes is het scenario voor vraaggestuurd leren ontwikkeld. In deze workshop krijgen de deelnemers een eerste praktische ervaring met het scenario voor vraaggestuurd leren, vergelijkbaar zoals de leerkrachten en de leerlingen dit in de onderzoeksscholen hebben gehad.

Workshop 6: Burgerschap in groep 7 en 8. Bas Banning - ProDemos

Bas Banning (ProDemos)

Hoe behandel je het thema burgerschap op een leuke manier in de les? Speciaal voor groep 7 en 8 ontwikkelt ProDemos - huis voor democratie en rechtsstaat' activerende werkvormen over democratie en politiek. Tijdens deze workshop gaan we aan de slag met tien activerende werkvormen die u en uw studenten direct kunnen gebruiken in de les. Daarnaast maakt u kennis met projecten als Kinderverkiezingen, Democracy en Ontdek het Binnenhof. In deze (gratis) projecten maken leerlingen op speelse manier kennis met de gemeenteraad of de Tweede Kamer en ervaren ze zelf hoe de democratie werkt. Aan het einde van de workshop krijgt iedere deelnemer een reader met daarin de werkvormen mee naar huis.

Workshop 7: Taal en kennisconstructie: samen schrijven bij de zaakvakken

Zie Workshop 1

Workshop 8: Wetenschap en Techniek op de Pabo

Zie Workshop 3

16.00 uur: **AFSLUITING & BORREL**

METHODE

Website 7^E Druk *Praktische Didactiek voor Natuuronderwijs*

Van *Praktische Didactiek voor Natuuronderwijs* is een fraaie zevende druk verschenen maar de website was nog niet compleet. Deze is de voorbije maanden flink aangevuld en geactualiseerd (de website is toegankelijk met een persoonlijke toegangscode voor gebruikers van het boek). Uitgeverij Coutinho is nu bezig met de vormgeving. Naar verwachting zullen de resultaten in mei op de site te zien zijn. Studenten vinden dan bij de meeste hoofdstukken extra informatie, concretisering in de vorm van voorbeelden en aanvullende ideeën zoals stagesuggesties en verwijzingen.

Voor Pabo-collega's die PDN op de boekenlijst hebben staan, zijn er nu voor het eerst ook extra mogelijkheden. Via Coutinho kunnen zij op aanvraag beschikken over mindmaps, powerpointpresentaties, extra opdrachten én (op veler verzoek) uitwerkingen van de opdrachten uit het boek.

Boek en website van *Praktische Didactiek voor Natuuronderwijs* samen bieden nu nog meer handreikingen en inspiratie voor natuur en techniek (en/of wetenschap en technologie) in het primair onderwijs.

EN VERDER...

Uit de boekenkast van Kees Both!

Veel aandacht voor groene schoolpleinen deze keer. Om te beginnen een interessante integratie van natuur en cultuur, in Nederlandse kerndoelen te vinden bij kunstzinnige oriëntatie. Maar ik zie hier ook techniek in en 21ste eeuwse vaardigheden, kortom een rijke leeromgeving! Dit zijn inspirerende foto's en een discussie waard over de wat leerlingen hier ervaren en leren. Onder dit artikel nog enkele links naar websites die Kees me doorstuurde en een relatie hebben met hetzelfde onderwerp.

Hartelijk dank, Kees!

EARTHLOOMS FOR NATURE PLAY SPACES

<http://thefield.asla.org/2014/03/11/earthlooms-for-nature-play-spaces/>

March 11, 2014 — asla staff

Boys and girls of all ages flock to the EarthLoom at Tremont Elementary School in Tremont, Maine, June 2013

image: Cheryl Corson

Kids instinctively understand the ancient art of weaving and they love doing it. When you present them with the opportunity to weave outdoors with freely available local plant material, working collaboratively in small groups, you have a winning combination and a landscape element that can easily be integrated into most nature play spaces.

EarthLoom was developed by Maine artists Susan and Richard Merrill as an artistic expression of community building. Embedded within the practical act of weaving are elements of cooperation, collaboration, and peacemaking. Their EarthLoom Foundation helps support projects around the world.

As a landscape architect and CPSI (Certified Playground Safety Inspector) involved in nature play space design in the Mid-Atlantic region, I encourage institutions to include nature play elements in their spaces. As a longtime weaver, however, I was deeply moved following the groundbreaking of a nature play space at the Tremont Elementary School on Mount Desert Island, Maine, last June. Designer Kreg McCune created an EarthLoom, the physical and symbolic centerpiece of this new space. Within only a few hours, kids of all ages had created a work of art on it.

Karen Kelly Mullin of Willow Oak Group, weaves on the Brookside Gardens EarthLoom, November 2013. The weaving includes Amsonia, Rosemary, Holly, and Spearmint. image: Cheryl Corson

Last fall, when a work group within the Maryland Partnership for Children in Nature planned its inaugural Nature Play Space workshop, they decided to create an EarthLoom as a participatory event, and later donate it to the host, Brookside Gardens, in Wheaton, Maryland, for their children's garden. The event was attended by 150 teachers and park staff, and the adults took to weaving just as the kids in Maine had. The EarthLoom itself was built by young adult volunteers from the Maryland Conservation Corps, using wood from downed trees in local parks. They lovingly stripped and smoothed the bark, and even incised plant patterns on its surface.

Drie links naar (artikelen over) groene schoolpleinen in de USA.

<http://greenschoolyardnetwork.org/green-schoolyard-resources/schoolyard-related-publications/>

Artikel 1:

“The Green Schoolyard Movement: Gaining Momentum Around the World”

<http://blog.childrenandnature.org/2014/02/06/green-schoolyardsnearby-nature-access-for-all/>

Artikel 2:

“Trends that Give Us Hope: The Power and Potential of Green Schoolyards”

<http://blog.childrenandnature.org/2014/02/07/trends-that-give-us-hope-the-power-and-potential-of-green-schoolyards/>

Tevens een link naar een artikel over ‘rustig kinderspel’ en het belang van beschutte plaatsen. De voorbeelden hebben misschien te weinig met natuurspelen te maken, maar als tegenwicht van intensief bewegingsspel lijkt me dit artikel van belang.

<http://www.odellengineering.com/newsletters/2014-02/2014-02.html>

Tenslotte een link bij over een instituut dat voor ons van veel betekenis kan zijn.

<http://www.pgpedia.com/n/natural-learning-initiative>